

SUBIECTE RECAPITULATIVE

1. Analizați situațiile de reprezentare legală, convențională și judiciară a inculpatului persoană juridică.
2. Ce efecte produce constatarea în faza de cameră preliminară a nelegalității reprezentării legale a părții civile?
3. Identificați diferențele dintre reglementarea instituției reprezentării în Codul de procedură penală și în cel de procedură civilă.
4. Identificați diferențele dintre succesori și substituții procesuali.
5. Este posibil ca instituția substitutului procesual să fie incidentă și cu privire la persoanele juridice?
6. Un substituit procesual poate deveni pe parcursul procesului penal succesor?
7. Un reprezentant poate dobândi pe parcursul procesului penal calitatea de parte procesuală?
8. Persoanele ale căror bunuri sunt supuse confiscării pot fi reprezentate în procesul penal?

BLACK BOX

1. în doctrină (*U. Eisenberg*, op. cit., p. 65) s-a arătat în mod întemeiat că principiul *in dubio pro reo* nu constituie o regulă de evaluare a probelor care să reglementeze modul de formare a convingerii instanței, ci o regulă decizională care reglementează conduita de urmat în cazul unei dileme decizionale în care s-ar regăsi jurisdicția de judecată după aprecierea probelor, atunci când aceasta nu își poate forma o convingere; prin urmare, nefiind o regulă de apreciere a probelor, orice comparație conceptuală între regula *in dubio pro reo* și standardul probatoriu al acuzației penale pare prin definiție stranie; în acest sens, în literatura de specialitate s-a reținut că în vreme ce standardul probatoriu al acuzației penale s-a cristalizat la sfârșitul secolului al XVIII-lea, regula *in dubio pro reo* exista încă din dreptul roman (*J.H. Langbein*, *The origin of Adversary Criminal Trial*, Oxford University Press, 2003, p. 261-262).

2. în literatura de specialitate (*M. Vaucclair*, *Traité général de preuve et de procédure pénales*, 24e éd., Ed. Yvon Blais, Cowansville, 2017, p. 1173-1176) s-a arătat că, spre deosebire de credibilitate, care presupune un demers de evaluare preponderent subiectiv, ce vizează onestitatea persoanei audiate, creditul care poate fi acordat relatărilor sale, precum și veracitatea declarației sale, **fiabilitatea** ține de acuratețea declarației și presupune un demers preponderent obiectiv; astfel, nu este suficient ca organul judiciar să aprecieze că persoana audiată a fost sinceră, ci trebuie să se stabilească și acuratețea factuală a celor relatate, întrucât credibilitatea nu implică în mod automat și fiabilitatea probei; astfel, este posibil ca martorul să fie sincer, însă să fi avut o percepție greșită a împrejurărilor de fapt ce constituie fapte principale sau să nu își mai amintească precis fapte petrecute în urmă cu mai mulți ani. Trebuie acordată atenție *detaaliilor relatării* (contradicții, neconcordanțe, goluri de memorie), *cât și comportamentului non-verbal* (tonul vocii, mișcărilor corpului sau ale feței). În acest sens, în cauza *R. c. White* (www.scs-csc.lexum.com) Curtea Supremă canadiană a precizat că pentru a evalua credibilitatea unui martor trebuie avute în vedere integritatea și inteligența acestuia, puterea de observație și capacitatea de a-și reaminti lucruri din trecut, acuratețea declarației, precum și dacă martor este o persoană onestă, sinceră, evazivă, reticentă. Tot astfel, în cauza *R. c. Gray* (www.canlii.org), Curtea de Apel Alberta a arătat că juriul trebuie să răspundă la următoarele întrebări pentru a determina credibilitatea unui martor, având în vedere comportamentul martorului și modul în care a decurs audierea sa: **a.** a avut martorul motive să mintă și/sau un interes pentru soluționarea cauzei? **b.** a avut martorul oportunitatea de a observa ceea ce a relatat? A avut o memorie bună sau defectuoasă? **c.** A fost mărturia în concordanță cu celelalte probe? **d.** Au fost semnificative sau nesemnificative inconsecvențele din declarația martorului sau dacă au fost rezultatul unei greșeli oneste sau al unei încercări de a induce în eroare organele judiciare?

NU FI TENTAT SĂ CONSIDERI CĂ (...) sfera infracțiunilor pentru care se poate încuviința supravegherea tehnică este aceeași cu cea pentru care se poate dispune autorizarea unei măsuri speciale de cercetare, **deoarece**, în privința determinării generice a infracțiunilor pentru care se poate autoriza obținerea datelor cu privire la tranzacțiile financiare ori a investigatorilor sub acoperire, legea prevede cerința ca pedeapsa prevăzută de lege să fie *închisoarea de 7 ani sau mai mare* (nu de 5 ani sau mai mare ca în cazul supravegherii tehnice), în vreme ce reținerea, predarea și percheziționarea trimiterilor poștale sau obținerea datelor privind situația financiară a unei persoane se poate dispune *pentru orice infracțiune*.

III. CLASIFICAREA PROBELOR – EXPLICAȚII

A. În funcție de raportul lor cu obiectul probațiunii:

1. probe *directe* – probele care se află în legătură directă cu existența infracțiunii, vinovăția sau nevinovăția suspectului sau inculpatului; proba directă este *un fapt principal*;
2. probe *indirecte (indicii)* – probele care se află în legătură indirectă cu existența infracțiunii, vinovăția sau nevinovăția suspectului ori inculpatului; proba indirectă este un *fapt probatoriu*.

B. În funcție de izvorul lor:

1. probe *imEDIATE* – probele care ajung la cunoștința organelor judiciare dintr-un izvor direct;
2. probe *mediate* – probe care ajung la cunoștința organelor judiciare dintr-un izvor derivat.

C. În raport de sursa de proveniență:

1. probe *orale (testimoniale)* – sunt cele rezultate *din audierile* părților și subiecților procesuali principali, martorilor, cu identitate reală sau anonimi, investigatorilor, colaboratorilor, respectiv experților, după caz;
2. probele *reale (netestimoniale)* – sunt toate celelalte probe care sunt obținute prin alte procedee probatorii decât audierea unei persoane, indiferent de calitatea procesuală a acesteia; de pildă, sunt reale acele probe digitale constând din înregistrarea (audio/audio-video) unei audieri.

BLACK BOX

1. clasificarea probelor în directe sau indirecte *nu are în vedere valoarea probantă*, în contextul aplicării principiului liberei aprecieri a valorii probante, nu pot fi legalmente justificate aprioric diferențe de valoare probantă între probele directe și cele indirecte. Altfel spus, nu putem exclude *de plano* un rezultat probatoriu fundamentat exclusiv pe probe indirecte, la fel de bine cum nu putem considera *a priori* că probele directe vor genera întotdeauna un rezultat probatoriu;

2. două sau mai multe probe indirecte pot servi la stabilirea adevărului într-o cauză penală, chiar dacă nu sunt coroborate cu vreo probă directă;

3. în literatura de specialitate, probele mai sunt clasificate în *probele în învinuire* și *probe în apărare*. Probele care confirmă învinuirea și stabilesc elementele circumstanțiale sau circumstanțele agravante sunt probe în învinuire; probele care nu confirmă învinuirea sau cele care stabilesc circumstanțele atenuante sunt probe în apărare. Această clasificare este contestată în alte lucrări, afirmându-se că nu există o distincție netă între cele două categorii de probe, în condițiile în care o probă pe care suspectul sau inculpatul o propune în apărare poate fi folosită de procuror în acuzare prin coroborarea acesteia cu alte probe și viceversa. Organele judiciare au obligația de a administra atât probele în acuzare, cât și probele în apărare, indiferent de subiectul procesual care le-a propus;

4. în condițiile art. 352 alin. (11) și (12) C.proc.pen. pot fi folosite în procesul penal și probele clasificate.

40

TEORIA GENERALĂ A MĂSURILOR PREVENTIVE

I. COMENTARIU INTRODUCATIV

Instituția măsurilor preventive constituie una dintre cele mai delicate din cadrul procesului penal, deoarece prin recursul la acestea organele judiciare pot dispune privarea de libertate a acuzatului (reținerea, arestul la domiciliu, arestarea preventivă) sau restricții ale drepturilor și libertăților acestuia prin intermediul unor măsuri preventive neprivative de libertate (controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune).

Având în vedere că dreptul la libertate fizică, precum și dreptul la libertatea de circulație trebuie garantate de stat, deci inclusiv de autoritățile judiciare, măsurile preventive se înfățișează ca măsuri având caracter de excepție care pot fi impuse numai în condițiile strict și limitativ prevăzute de lege; arestarea preventivă poate fi dispusă numai în măsura în care scopurile urmărite prin aceasta nu pot atinse prin arestul la domiciliu sau prin celelalte măsuri neprivative de libertate.

Din cele cinci măsuri preventive stipulate de Codul de procedură penală, patru se pot lua numai față de inculpați, în vreme ce reținerea se poate dispune atât față de suspect, cât și față de inculpat.

Analiza de ansamblu a măsurilor preventive relevă următoarele *caractere* ale acestora:

- a. *individual*: pot fi dispuse numai față de suspect sau inculpat;
- b. *progresiv*: rezultă din testul de proporționalitate și subsidiaritate al măsurilor și are ca scop impunerea privării de libertate doar ca *ultima ratio*;
- c. *facultativ*: legea nu impune în niciun caz obligația luării unei măsuri preventive;
- d. *procesual*: constituie măsuri prin care organele judiciare dispun privarea sau restrângerea libertății suspectului sau inculpatului în cursul procesului penal; au natura unor măsuri procesuale;
- e. *de constrângere*: rezultă din conținutul acestora.

CUVINTE CHEIE

Măsurile de drept procesual penal sunt măsurile procesuale sau procedurale ce pot fi dispuse de organele de urmărire penală, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată în vederea asigurării bunei desfășurări a procesului penal.

Măsurile procesuale sunt măsurile de drept procesual penal, privative sau restrictive de drepturi și libertăți, ce au ca finalitate asigurarea bunei desfășurări a procesului penal (de pildă, măsurile asigurătorii, măsurile preventive etc.). ***Măsurile procesuale cu caracter personal*** sunt acele măsuri privative sau restrictive de drepturi și libertăți (reținerea, arestarea preventivă, arestul la domiciliu, internarea medicală) sau de ocrotire (măsuri luate față de persoanele aflate în ocrotirea celor privați de libertate). ***Măsurile procesuale cu caracter real*** sunt măsurile asigurătorii, restituirea lucrului, restabilirea situației anterioare.

Măsurile procedurale sunt măsurile de drept procesual penal ce pot fi dispuse de organele judiciare în vederea asigurării bunei desfășurări a activității procedurale (de pildă, măsurile pe care le poate lua organul judiciar cu ocazia unei confruntări, măsurile pe care le ia președintele completului de judecată pentru pregătirea ședinței, măsurile luate pentru asigurarea solemnității ședinței de judecată etc.).

Măsurile preventive sunt măsurile privative sau restrictive de drepturi care se pot lua în cauzele penale dacă există probe din care rezultă suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și dacă sunt necesare în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal, al împiedicării sustragerii suspectului ori a inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată ori al prevenirii săvârșirii unei alte infracțiuni.

Măsurile de ocrotire sunt măsuri administrative ce urmează a fi luate de organe extrajudiciare în cauzele în care s-a dispus reținerea sau arestarea preventivă a unui suspect sau inculpat în a cărui ocrotire se află un minor, o persoană pusă sub interdicție, o persoană căreia i s-a instituit curatela ori o persoană care datorită vârstei, bolii sau altei cauze are nevoie de ajutor.

Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal (nu măsuri procesuale) ce pot fi aplicate de instanța de judecată minorului care a săvârșit o faptă penală.

Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal cu caracter preventiv ce pot fi aplicate de instanța de judecată și care constau în măsuri de constrângere care au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și prevenirea săvârșirii unor fapte prevăzute de legea penală. Obligarea la tratament medical și internarea medicală pot fi aplicate ca măsuri procesuale provizorii.

PLAN DE RĂSPUNS

1. Identificarea situațiilor de fapt care sunt relevante pentru formularea unui răspuns

a. la data comiterii furturilor, inculpatul X era un minor cu vârsta cuprinsă între 14-16 ani; X s-a aflat în stare de minoritate pe parcursul întregii urmăririi penale, inclusiv la data sesizării instanței cu rechizitoriu; starea de minoritate a inculpatului atrăgea, pe de o parte, incidența unor instituții procesuale relative la asistența juridică obligatorie și administrarea unor probe (raport de expertiză psihiatrică obligatorie și referatul de evaluare), iar pe de altă parte obligativitatea desfășurării procesului penal potrivit regulilor speciale ale procedurii referitoare la infractorii minori (citare, nepublicitatea ședinței);

b. inculpatul nu a recunoscut în fața instanței comiterea infracțiunii de viol;

c. persoana vătămată Y a fost minoră pe parcursul întregului proces penal. Această stare atrăgea incidența unor instituții relative la asistența juridică sau la măsurile asiguratorii. Persoana vătămată Y nu a renunțat la pretențiile civile;

d. exercitarea acțiunii civile în procesul penal de către procuror în numele persoanei vătămate minore Y obliga instanța să se pronunțe cu privire la această acțiune, în absența renunțării la pretențiile civile;

e. persoanele vătămate AB și Z nu s-au constituit părți civile în procesul penal;

f. părinții inculpatului minor nu au fost citați și nici introduși în proces ca părți responsabile civilmente;

g. acuzația de ultraj atrăgea obligativitatea efectuării urmăririi penale de către procuror;

h. instanța a fost sesizată cu o infracțiune de furt în formă continuată conținând 6 acțiuni de sustragere de bunuri (cinci comise în dauna lui AB și una în dauna lui Y), o infracțiune de viol și una de ultraj reținute în concurs real;

i. actele emise de organele judiciare în fiecare fază procesuală respectă doar în parte exigențele procedurale; astfel, se remarcă elemente de nelegalitate chiar de la începerea urmăririi penale *in personam*, desfășurarea unei proceduri de confirmare neprevăzute de lege, extinderea urmăririi penale și a acțiunii penale de un organ judiciar necompetent material, confirmarea rechizitoriului într-o cauză în care elementele de nelegalitate erau evidente, stabilirea caracterului definitiv al încheierii prin care judecătorul de cameră preliminară dispune o soluție *sui generis*, dispoziția nelegală a instanței referitoare la publicitatea ședinței de judecată, încuviințarea procedurii abreviate, deși inculpatul nu a recunoscut toate acuzațiile, respingerea probelor ca nefondate în condițiile în care acestea nu erau permise de lege, judecarea cauzei fără efectuarea referatului de evaluare, nelegalitatea procedurii de citare sau nelegalitățile constatate în sentința referitoare la soluțiile relative la acțiunea penală sau acțiunea civilă;

j. în cazul infracțiunii de viol comise în forma de bază înlăturarea răspunderii penale are loc numai pe calea retragerii plângerii prealabile. Sesizarea organelor de urmărire penală s-a realizat pe calea plângerii prealabile, însă nu există o manifestare de voință de retragere a acesteia;

k. lipsa procedurii de confirmare a măsurii arestării preventive;

l. nerespectarea termenului peremptoriu de formulare a propunerii de prelungire a măsurii preventive;

m. lipsa unei dezbateri cu privire la încadrarea juridică;

n. arestarea inculpatului direct prin sentință.

2. Determinarea instituțiilor de drept procesual incidente

- a. competența organelor de urmărire penală;
- b. începerea urmăririi penale *in rem*, punerea în mișcare a acțiunii penale, extinderea urmăririi penale și a acțiunii penale; acte procesuale și competențe;
- c. obligații ulterioare punerii în mișcare a acțiunii penale;
- d. exercitarea acțiunii civile de către procuror; cazuri în care luarea măsurii asigurătorii este obligatorie;
- e. probe obligatoriu a fi administrate în anumite proceduri cu minori: referatul de evaluare și raportul de expertiză psihiatrică;
- f. asistența juridică obligatorie a inculpatului și părții civile, în caz de minoritate;
- g. arestare preventivă în lipsă; data punerii în executare a mandatului de arestare; modul de calcul al duratei maxime a măsurii arestării preventive în cursul urmăririi penale; procedura remediu, procedura prelungirii măsurii preventive; luarea măsurii arestării preventive în faza de judecată;
- h. măsuri asigurătorii;
- i. citarea;
- j. cheltuielile judiciare către stat;
- k. procedura de cameră preliminară în ipoteza în care nu sunt formulate cereri și excepții; soluțiile pe care le poate pronunța judecătorul de cameră preliminară;
- l. procedura de judecată cu inculpații minori;
- m. procedura abreviată în cazul recunoașterii învinuirii;
- n. schimbarea încadrării juridice;
- o. dispozițiile instanței cu privire la acțiunea penală și cea civilă;
- p. soluțiile instanței cu privire la măsurile preventive.

3. Aplicarea legii situațiilor de fapt identificate și identificarea greșelilor de procedură din cuprinsul TAD-ului

- Se vor enumera încălcarea normelor de procedură enumerate;
- Corectitudinea răspunsului nu implică și indicarea temeiurilor de drept. Trimiterile din modelul de rezolvare propus mai jos la diferite articole din Codul de procedură penală sunt făcute în scopul facilitării identificării normei procedurale și în vederea recapitulării rapide a materiei.